

A VILÁG TERMÉSZETVÉDELMÉNEK TÖRTÉNETE 1976 ÉS 1980 KÖZÖTT (VÉDETT TERÜLETEK ALAPÍTÁSA)

ALMÁSI Barnabás, CSÁKVÁRI Edina, DEMETER András, MAJOR Borbála, MOLNÁR Levente,
NAGY Enikő, PISZKER Zoltán, POLLER Emese, SARLÓS Dávid, URSU Dorottya, VINCZE Tamara

SzIE-Gödöllő, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet, Természetvédelmi MSc Szak
2103 Gödöllő, Péter K. u. 1. e-mail:

Kulcsszavak: természetvédelem, történet, világ, védett területek, 1976–1980

Összefoglalás: az előző elemzett időszak (1971–1975) óta 4871 védett terület alapítása történt a világon. A cikkben közölt adatok az IUCN kategóriarendszerbe sorolt védett területekre vonatkoznak. A jelenleg vizsgált időszakban az alapított területek 38,65%-a a IV. IUCN kategóriába tartozik (biotóp/védett fajok területe kezeléssel). Az IUCN adatbázisa szerint a legtöbb területet 1976 és 1980 között Ukrajna alapította (915 területet). Az idő előrehaladtával nem csak a védett területek száma nő, de a nemzeti kategóriák is egyre többfélék. A vizsgált időszakban (1976 és 1980 között) 185 nemzeti kategória létezett. A területnagyságok az átlagtól eltérően alakulnak, többségük a 0 és 99 ha közötti méretű, bár az összes védett terület kiterjedésének ez 0,028%-a. Magyarországról 36 védett természeti terület került fel az IUCN listájára. Ekkor alakult a Bükki Nemzeti Park, ezen kívül 10 tájvédelmi körzet és 25 természetvédelmi terület. Megállapíthatjuk, hogy az előző öt évhez képest 1976 és 1980 között ismét növekedett az alapított védett területek száma: 3908-ról 4871-re. Ebben az időszakban a természetvédelem történelmi eseményei közül kiemelkedik a tigrisvédelmi törekvéseiről ismert indiai Ranthambore Nemzeti Park, a jelentős geológiai és spirituális emlékként is híres ausztrál Uluru Kata-Tjuta Nemzeti Park.

Előzmények

A védett természeti területek alapításának 1975-ig tartó kijelöléséről már részletes beszámolókat lehet olvasni a Szent István Egyetem Természetvédelmi és Tájökológia Tanszékének publikációiból (CENTERI és GYULAI 2006, CENTERI et al. 2007, PENKSZA et al. 2007, CENTERI et al. 2008a, b, CENTERI és POTTYONDY 2009, CENTERI 2010, CENTERI et al. 2010, CENTERI és GYULAI 2011, CENTERI és GYULAI 2013). A korábbi publikációkat sablonként használva, jelenleg az 1976-al kezdődő és 1980-al záródó időszakot vizsgáljuk.

Anyag és módszer

A védett területek elemzése során Centeri és munkatársainak korábbi módszertanát követjük. Az adatok ismertetésénél az IUCN legfrissebb adatait vesszük alapul (HTTP1). Az adatok a 2003-ban megjelent adatbázisban szerepelnek, melyek korábban a WDPA (World Database on Protected Areas) honlapján (HTTP2) voltak elérhetők, jelenleg a Protected Planet honlapon találhatóak (HTTP3). Ezen belül az IUCN kategóriába besorolt területekkel foglalkozunk (IUCN 1994). Az adatbázisnak azon állományát elemeztük, amely a területeket egy ponttal vagy egy folttal jelöli.

Eredmények

A jelenleg vizsgált időszakban (1976 és 1980 között) 4871 védett területet alapítottak (1. táblázat). Ez közel 25 %-os növekedést jelent a korábban CENTERI és GYULAI (2013) által vizsgált 1971–1975-ös időszakhoz képest, amelyben 3908 terület alapításáról számoltak be.

Az alapított területek kiterjedése szempontjából az Ia és a III kategóriák meglehetősen kicsi; 4,95, illetve 1,82 %-nyi részesedéssel szerepelnek, míg kimagaslóan nagy az Ib és a IV-es kategóriák aránya (25,27 és 38,65%). A nemzeti parkok, az előző öt évhez (1971–1975) hasonlóan ismét előkelő, 3. helyet foglalnak el az alapított területek között, bár a korábbi öt év 49,3 %-os részesedését nem tudták elérni. Az 1974-ben alapított NE Greenland Nemzeti Park, a maga 97,2 millió hektáros, minden korábbi méretet felülmúló területével alaposan felborította a sorrendet.

1. táblázat Az 1976 és 1980 között alapított védett területek IUCN kategóriáinként
Table 1. The number of protected areas by IUCN categories founded between 1976 and 1980

IUCN kategória		Alapított területek száma (db)	A kategóriák eloszlása (%)	Terület (ha)	Terület (%)
Ia	vad terület	564	12	4327833,10	4,95
Ib	szigorú természeti rezervátum	176	4	22078906,00	25,27
II	nemzeti park	308	6	13983503,19	16,01
III	nemzeti emlékmű	851	17	1586038,80	1,82
IV	biotóp/védett fajok területe kezeléssel	2145	44	33767833,98	38,65
V	védett táj	691	14	7122187,54	8,15
VI	védett erőforrás területkezeléssel	136	3	4495953,00	5,15
Összesen:		4871	100	87362255,61	100

A 2. táblázat tartalmazza azt a 226 nemzeti kategóriát, amelyekkel a jelenleg vizsgált öt évben találkozhatunk az alapított területek között.

2. táblázat Az 1976 és 1980 között alapított védett területek nemzeti kategóriái és az alapított kategóriák száma

Table 2. The number of protected land categories by national types founded between 1976 and 1980

Nemzeti kategóriák	Alapítások száma
<p>állami ökológiai rezervátum, állati rezervátum, állati termelési rezervátum, archeológiai rezervátum, felüdülési nemzeti terület, felüdülési turizmus és védelmi park – Quebec, halászati menedék (sanctuary), ichtic természeti rezervátum, integrált rezervátum, integrált természeti rezervátum, kiemelkedő természeti szépségű terület, királyi vadaskert (game preserve), kitermelő rezervátum, környezetvédelmi terület, közösségi legelő, kulturális emlék, kvázi nemzeti park, madárrezervátum, magán vadmenedék (refuge), magánszervezet okirata által védett helyszín – Quebec, nemzeti erdő, nemzeti folyó, nemzeti park – központi zóna, nemzeti park – pufferzóna, nemzeti park és rezervátum, nemzeti tengeri menedék (sanctuary), nemzeti természeti rezervátum – 1976-os vadvilág törvény 15. cikk, nemzeti történelmi hely, ökológiai fejlesztési terület, önkormányzati biológiai rezervátum, önkormányzati erdőpark, örökség tengerpart, ősi terület rezervátum, provinciális faunarezervátum, regionális természeti park, speciális rezervátum, speciális rezervátum – madártani, speciális rezervátum – tengeri, tájkép (scenery) rezervátum, tájképi (scenic) terület, természeti emlék – geomorfológiai, természeti emlék (geológiai zakaznik), természeti menedék(ek) (zakaznik), természeti terület, természeti zapovednik, természetvédelmi egység, területi tengerparti park, többcélú használatú rezervátum, történelmi hajóroncs, történelmi helyszín, történelmi menedék (sanctuary), történelmi menedék (sancturay), tudományos szempontból speciális helyszín (SSSI), vad- és madármenedék (game refuge and bird sanctuary), vadászati rezervátum, vadászterület, vadgazdálkodási terület, vadmenedék (sanctuary), vadtenyésztő rezervátum (game produtcion reserve), vadvilághasználati zóna, védett biotóp, védett természeti szárazföldi vagy tengeri táj, vikunya rezervátum, víz alatti park, vízgyűjtőterület, vízi természetési rezervátum, wilderness (Tájkezelési Iroda), zárt terület, zona di tutela biologica marina (69 db)</p>	1

2. táblázat folytatása
Contd. Table 2.

Nemzeti kategóriák	Alapítások száma
<p>állami erdőrezervátum, állami felüdülési terület, állami környezetvédelmi terület, állami ökológiai állomás, állami természeti emlék, felüdülési terület, fokozottan védett terület, kezelt rezervátum, közösségi felüdülési terület vagy vidéki park, magán természeti rezervátum, magánrezervátum, nemzeti jelentőségű wetland zóna, nemzeti park (Nemzetközösség), nemzeti park rezervátum, nemzeti természeti egyedi tájjelem, nemzeti természeti terület, ökológiai állomás, provinciális flóra- és faunarezervátum, regionális park, szafari terület, tengeri nemzeti rezervátum, tengeri rezervátum, tengerimadár rezervátum, természeti képződmények rezervátuma – tájképi rezervátum, területi park, történelmi rezervátum, úmenti park, vadaspark (game park), vándormadár-menedék (sanctuary), védelmi hatósági terület, védelmi rezervátum, vízimadár menedék (sanctuary) (32 db)</p>	2
<p>állatmenedék (sanctuary), biotópvédelmi terület, egyéb terület, egyéb védelmi terület, ellenőrzött vadászterület, érintetlen esőerdő rezervátum, fajok zoológiai védelme, halász rezervátum, önkormányzati park, örökség terület, provinciális természeti rezervátum, tengeri életvédelmi körzet, természetes terület, természeti emlék, természeti képződmények rezervátuma – folyómenti rezervátum, vadászati zóna (15 db)</p>	3
<p>állami természeti terület rezervátum, állami természetvédelmi terület (preserve), nemzeti felüdülési terület, nemzeti folyami táj, nemzeti történelmi park, park, regionális természeti park, tengerpartvédelmi terület, történelmi/kulturális helyszín, tudományos rezervátum, vadvilág menedék (refuge), vadvilág terület, városi regionális park, védelmi terület, véderdő rezervátum, védett tájkép, vízi rezervátum, wetland rezervátum, wilderness terület (19 db)</p>	4
<p>állami erdő, fauna- és flóramenedék (sanctuary), nemzeti vadvilág rezervátum, önkéntes természeti rezervátum, természetvédelmi törvény (5 db)</p>	5
<p>állami park – gyümölcsös emlék – művészeti park, bioszféra rezervátum, nemzeti természeti emlék, tájképi (scenic) rezervátum, tengeri nemzeti park, tenyésztőállomás, természeti képződmények rezervátuma – vadrezervátum (vadászati), természetvédelmi rezervátum – vadrezervátum (nincs vadászat), többcélú védelmi rezervátum, vadászpark (10 db)</p>	6
<p>főbb védelmi terület, nemzeti folyótorkolat kutatóállomás, rezervátum (3 db)</p>	7

2. táblázat folytatása
Contd. Table 2.

Nemzeti kategóriák	Alapítások száma
állami biológiai rezervátum, biológiai rezervátum, felüdülési helyszín, speciális védett nemzeti vadvilág terület, természetvédelmi rezervátum – flóra és fauna (5 db)	8
madármenedék (sanctuary), nemzeti emlék	9
nemzeti természetvédelmi terület, ökológiai terület, tájvédelmi terület (landscape protected area) (3 db)	10
nemzeti természeti emlék, szigorú természeti rezervátum (2 db)	11
természetvédelmi rezervátum – flórazervátum, természetvédelmi rezervátum, vadvilág rezervátum (3 db)	12
esztétikai erdő, halászati erőforrások védelmi terület, speciális védelmi terület, tengeri park, természeti nemzeti park, természeti park (7 db)	13
tájképi park, védett helyszín	14
erdőrezervátum, zakaznik	15
nem-vadász terület	16
természeti emlék vagy helyszín, regionális/provinciális természeti rezervátum	17
védelmi zóna	18
védett terület	19
vadtenyésztő állomás (game breeding station)	19
vidéki park, nemzeti vadvilágmenedék	21
vadrezervátum	22
regionális park – gyümölcsös emlék – művészeti park, regionális/provinciális természeti park, védett természeti emlék	24
felüdülési park	26
nemzeti vadvilág terület, regionális körzeti park	27
véderdő	28
wilderness (Halászati és Vadvilág Szolgálat)	30
wilderness (Nemzeti Park Szolgálat)	31
természeti emlékek és egyedi tájelemek (fokozottan védett rezervátumként védett), vadvilág kezelési terület	33
ökológiai rezervátum	35
természeti park	37
nemzeti rezervátum, nemzeti tájképi terület, védelmi park	40
természetvédelmi terület	42
természeti képződmények rezervátuma – bozotos rezervátum	46

2. táblázat folytatása
Contd. Table 2.

Nemzeti kategóriák	Alapítások száma
természeti menedék vagy részleges rezervátum	51
állami park	52
vadvilág menedék (sanctuary), védett tájképi szakasz(ok)	54
állami zakaznik, provinciális park	62
nemzeti jelentőségű táji és természeti emlék	65
nemzeti természeti rezervátum	71
természeti rezervátum	82
tenger- vagy tóparti védelem céljából kisajátított terület, zapovedne Urotchische	84
wilderness (Erdészeti Szolgálat)	87
állami természeti rezervátum	88
tájvédelmi terület (landscape protection area)	150
nemzeti park	158
menedék (sanctuary)	176
természeti emlék	189
regionális természeti emlék	313
regionális zakaznik	422
természeti rezervátum	1165
Összesen:	4871

Az 1976 és 1980 közötti időszakban kiemelkedő a nagy területű, 1 millió hektár fölötti védett természeti területek alapításának száma, összesen 44 ilyen területet hoztak létre ebben az 5 évben (3. táblázat). Az ekkor alapított legnagyobb terület a 13,7 millió hektáros Cape Churchill Vadgazdálkodási terület volt, a második legnagyobb a 7,8 millió hektáros Arctic Nemzeti Vadmenedék, a harmadik pedig a 7,7 millió hektáros Yukon Delta Nemzeti Vadmenedék.

3. táblázat Az 1976 és 1980 között alapított védett területek nagyság szerinti eloszlása
Table 3. The number of protected lands by size founded between 1976 and 1980

Terület nagysága (ha)	Alapított területek száma kategóriánként (db)	A területek eloszlása (%)	Védett területek kiterjedése (ha)	A védett területek nagyságának eloszlása (%)
0–99	2258	46,36	50992,8	0,03
100–999	1216	24,96	428865,3	0,24
1000–9999	726	14,90	2510327,5	1,39
10 000–99 999	457	9,38	16477267,2	9,12
100 000–999 999	170	3,49	53877282,0	29,81
1 000 000–	44	0,90	107365359,0	59,41
Összesen	4871	100,00	180710093,8	100,000

Az előző 5 évhez (1971–1975) hasonlóan (CENTERI és GYULAI 2013) a jelenleg vizsgált időszakban (1976–1980) is Ukrajna alapította a legtöbb területet (915-öt, az előző öt évben 779-et alapított, tehát nőtt az alapított területek száma). Németország továbbra is a harmadik helyen maradt 443 terület alapításával a korábbi 284-hez képest, tehát ebben az esetben is nőtt az alapítási akarát. A második helyen Ausztrália szerepel már Kanada helyett, az ötödik helyről lépett előre, 1971–1975-ig 224 területet, 1976–1980-ig pedig már 454 területet alapított. A védett területek alapításában résztvevő országokat és az általuk alapított védett területek számát a 4. táblázat ismerteti.

4. táblázat Az 1976 és 1980 között alapított védett területek országonként
Table 4. The number of protected lands by countries founded between 1976 and 1980

Országok	Alapított területek száma	Országok	Alapított területek száma
Antarktisz, Bahama-szigetek, Bahrein, Barbados, Belgium, Botswana, Brunei Darussalam, Burkina Faso, Cook-szigetek, Dzsibuti, Elefántcsontpart, Fidzsi-szigetek, Finnország, Francia Guyana, Gambia, Grönland, Jordánia, Libéria, Litvánia, Macedónia, Mauritánia, Monaco, Marokkó, Mozambik, Holland-Antillák, Nicaragua, Katar, Szaúd-Arábia, Szudán, Szváziföld, Kamerun, Kongó, Kongói Köztársaság, Közép-Afrikai Köztársaság, Örményország, Tádzsikisztán, Virgin-szigetek (U.S.)	1	Észak-Korea	12
		Belize, Costa Rica, Norvégia	13
		Dánia, Irán	14
		Oroszország	15
		Kazakhsztán	16
		Izland, Kenya	17
		Portugália	18
		Lengyelország	20
		Argentína, Kolumbia, Új-Zéland	23
		Bulgária, Észtország	24
		Venezuela	25
		Izrael	27
		Hong-Kong	34

4. táblázat folytatása
Contd. Table 4.

Országok	Alapított területek száma	Országok	Alapított területek száma
Bolívia, Bosznia-Hercegovina, Chile, Dél-Korea, Dominikai Köztársaság, Ghána, Honduras, Jamaica, Kiribati, Kuvait, Malawi, Mongólia, Nigéria, Saint Lucia, Szent Ilona, Tanzánia, Törökország, Uruguay, Üzbegisztán	2	Magyarország	36
		Pakisztán	37
		Dél-Afrikai Köztársaság	38
		Japán, Thaiföld	39
		Fehéroroszország	41
		Kína	47
Azerbajdzsán, Benin, Bermuda, Guam, Liechtenstein, Kajmán-szigetek, Martinique, Montserrat, Namibia, Paraguay, Puerto Rico, Szenegál, Sri Lanka, Új-Kaledónia, Tunézia, Virgin-szigetek (Brit), Zambia	3	Brazília	53
		Svájc	65
		Görögország	68
		Egyesült Királyság, Szlovákia	86
		Indonézia	104
		Csehország	106
Afganisztán, Egyesült Arab Emírátsok, Banglades, Guatemala, Horvátország, Kirgizisztán, Kuba	4	Olaszország	112
		Franciaország	120
		Lettország	174
Fülöp-szigetek, Grúzia, Irak, Nepál, Hollandia, Seychelles-szigetek Tonga	5	India	185
		Ausztria	205
Burundi, Ecuador, Peru, Réunion, Szlovénia, Türkmenisztán, Zimbabwe	6	Svédország	206
		Kanada	225
Falkland-szigetek, Jugoszlávia, Mexikó	7	Egyesült Államok	274
Írország, Malajzia, Panama, Románia	8	Németország	443
Moldova, Spanyolország	9	Ausztrália	454
Vietnám	10	Ukrajna	915
Pápua Új-Guinea	11	Összesen	4871

Az 1976 és 1980 között külföldön alapított védett területek közül kiemelkedik a sokak által csak Ayer's Rock néven ismert homokkő monolit. Ennek területén, illetve azt kibővítve hozták létre az Uluru–Kata Tjuta Nemzeti Parkot.

Uluru–Kata Tjuta Nemzeti Park, 1977

A kenguruk mellett az Uluru Ausztrália másik ismert nevezetessége, a Föld második legnagyobb, egy darabból álló sziklatömbje, amely a felszín alatt kb. 2,5 km mélységig folytatódik. Mivel nemzeti szimbólum, védettség alá vonták, és az Olga csoporttal együtt 1977-ben létrehozták az Uluru-Kata Tjuta Nemzeti Parkot. Az Északi-terület déli peremén, Alice Springstől délnyugatra járunk, a nemzeti park területe 1320 km².

Egy William Gosse nevű térképész 1873-ban fedezte fel a kupolaszerű szikla-dombok láncolatát. Az itt fekvő legnagyobb vörös homokkő monolitot Ausztrália miniszterelnökéről, Sir Henry Ayersről, Ayers Rock-nak nevezte el (1. ábra). A szikla legnagyobb szélessége 1,9 km, legnagyobb hossza 3,6 km, kerülete 9,4 km, alapterülete 3,3 km², legmagasabb pontja 348 m. Keletkezésének idejét 600 millió évvel ezelőtre teszik. Színe vörös, amely a Nap fényének változásait követve a halvány rózsaszíntől, az izzó vörösig más-más színben játszik a nap égi vándorlásával. A szikla közelében eukaliptuszok (*Eucalyptus sp.*) is megjelennek, mert itt viszonylag több nedvességhez jutnak, amely elegendő a megmaradásukhoz.

1. ábra Az Uluru vörös homokkő monolitja, Ausztrália (Fotó: Centeri Cs.)
Figure 1. The red sandstone monolith of the Uluru, Australia (Photo: Cs. Centeri)

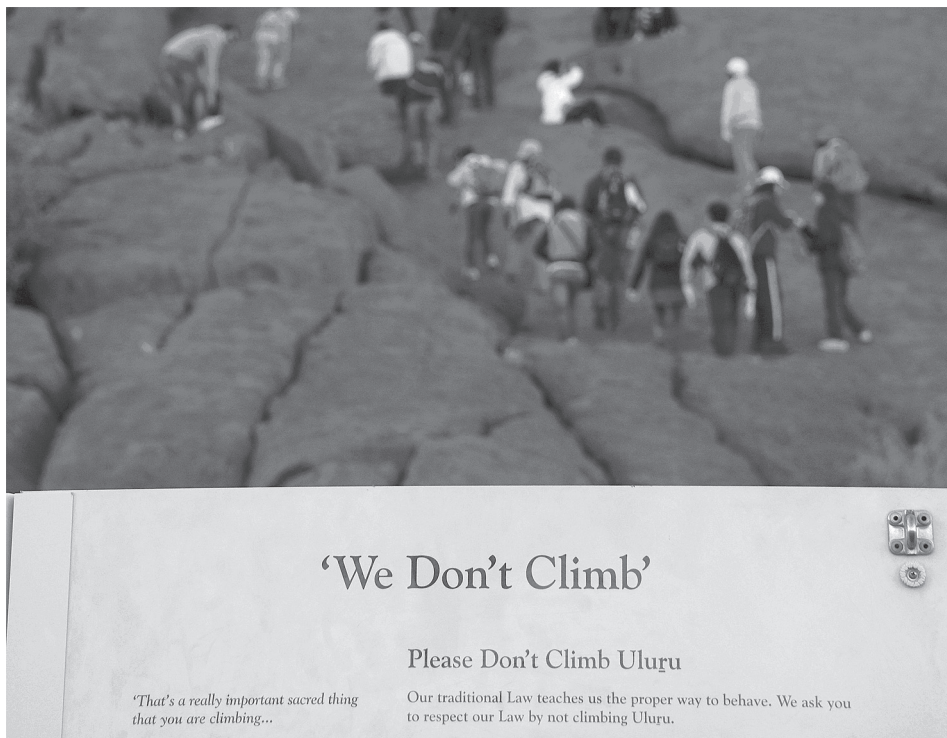
Ennek a sziklának a kb. 10 000 éve itt élő ananguk kb. kétszáz főből álló Pitjantjatjara és Yankunytjatjara bennszülött törzsei az “Uluru” nevet adták. A nemzeti park a világörökség része.

Az első turisták 1936-ban érkeztek az Uluruhoz, az első túrabuszos kirándulásokat pedig 1950-ben indították a vidéken. A park első természetvédelmi őre Bill Harney lett, aki publikációkban is jelentetett meg az őslakosokról olyan információkat, amelyek korábban csak szájról szájra hagyományozódtak (DREW és HARNEY 2004).

A sziklához mitológiai események fűződnek, az őslakók számára szent hely. Hitük szerint a halottaknál a temetést megelőző időszakban – álmidő – nagyon fontos események zajlódhatnak le. Hitviláguk sok tekintetben eltér az európai emberétől. A sziklán hagyott nyomok hitük szerint természetfeletti lények emberi logikával követhetetlen cselekedeteinek bizonyítékai. A szikla tabu, ezért felmászni rá hitük szerint nem szabad. Erre egyébként táblával is felhívják a turisták figyelmét (2. ábra).

Egy természetvédelmi szempontból is érdekes, bár jelen esetben alapvetően etikai problémával találkozunk itt. Az őslakosok minden lehetséges fórumon hirdetik, hogy ez egy szent hely; és kérnek mindenkit, hogy ne másszon fel (ld. a táblát a 2. ábrán), ugyanakkor van egy kiépített, láncos útvonal, ahol alapvetően a táblán kívül semmi nem tiltja a felmenetelt a sziklára. Furcsa, ugyanakkor elgondolkodtató kettősség ez, a tábla tiltja a felmenetelt, a lánc pedig segíti. Ez a turizmus által indukált emberi viselkedésforma

a természeti és a kulturális (tehát a tájképi) értékeknek is az egyik legnagyobb romboló ereje, típusa. A turisták többsége, aki elmegy valamilyen látványosságot megnézni, az akkor is megfogja, letépi vagy letöri, amit haza akar vinni, ha azt tiltják. Ugyanez a helyzet a fotózással. A fotózást szinte lehetetlen megtiltani, még akkor is fotóznak a turisták, ha a felügyelő ember figyelmezteti őket a tiltásra. A tábla gyakorlatilag semmilyen visszafogó erővel nem bír, bár az elmúlt néhány évben több mint 35-en vesztették életüket az Ulurura történő felmászás közben.

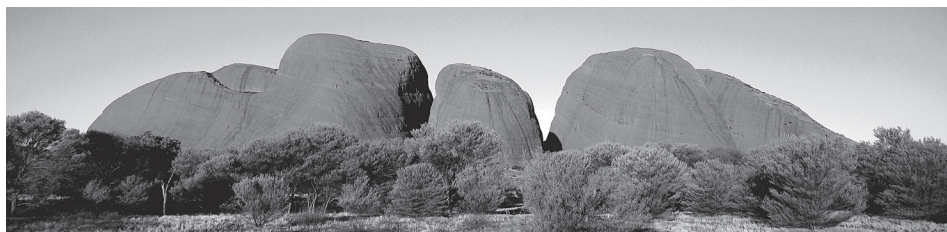

2. ábra A tábla, amely kéri a turistákat, hogy ne mászjanak fel, és mögötte az éppen felfelé induló látogatók, Uluru szikla, Ausztrália (Fotó: Centeri Cs.)

Figure 2. The sign asking the tourists not to climb the Uluru and the tourists behind it, starting their way up to the top of the rock, Uluru Rock, Australia (Photo: Cs. Centeri)

Az Uluru keletkezéséről számos hiedelem ismert az őslakók körében. Norbert Brockman művében (1997) *Encyclopedia of Sacred Places* (Szent helyek enciklopédiája) olvashatunk az egyikről, mi szerint kígyószzerű lények több háborút vívtak az Uluru körül, és ekkor hasítottak vágásokat a sziklába. Egy ősi szellemű törzsről is beszél, akiket meghívtak egy lakomára, de a gyönyörű Álmos Gyík Hölgy elvarázsolta őket és nem tehettek eleget a meghívásnak. Erre a dühös vendéglátók megátkoztak egy sárszobrot, ami dingó képében életre kelt. Ezután a két törzs összecsapott egymással, és a csatában a törzsfőnökök meghaltak. A vérontás miatti gyászában a föld megemelkedett, így jött létre az Uluru.

A nemzeti park másik nevezetessége az Ulurutól kb. 32 km-re található, a teljesen sík területből minden átmenet nélkül kiemelkedő, mintegy 600 méter magasra nyúló Kata Tjuta (a bevándorló fehérek által Olga névre keresztelt) sziklacsoport, amely hatalmas emberfejekre emlékeztetnek (3. ábra).

3. ábra A Kata Tjuta emberfejszerű szikláit, Ausztrália (Fotó: Centeri Cs.)
Figure 3. The man head like features of Kata Tjuta, Australia (Photo: Cs. Centeri)

Ernest Giles, a kor felfedezőire jellemzően nem vette figyelembe az őslakosok hagyományait és a Kata Tjuta-nak nevezett köveknek új nevet adott. Egy német botanikus – Ferdinand von Müller – kérésére a württembergi főhercegnő után nevezte el Olgának a sziklákat. Egyesek szerint ezek a sziklák szebbek, mint az Uluru. Bár egyes napszakokban ugyanolyan vörösek, mint az Uluru homokkövei, ezek ún. „puding-kőzetből” keletkeztek. Ez nem más, mint gránit, bazalt és kvarc konglomerációja. A sziklát a felszínbe vágódott völgyek 36 kisebb részre tagolják.

Hosszú időn keresztül csak a bennszülöttek lakták, amit a sziklákon található rajzok is igazolnak. A XX. század elején megindult jelentősebb mértékű bevándorlás miatt itt is megjelentek a telepesek – köztük számos kalandor is – és ez veszélyeztette a vidék fennmaradását.

1985-ben az ausztrál kormány az Uluru tulajdonjogát visszaadta a helyi Pitjantjatjara őslakosoknak. Ennek az egyik feltétele szerint az Anangu nép 99 évre bérbe adja azt a Nemzeti Parkok és Vadvilág Ügynökségnek, amely azt egységes egésként kezeli. Az Uluru nyugati végénél él a mintegy 300 fős Mutitjulu őslakos közösség. Az Ulurutól mintegy 17 km távolságra van a 3000 fős népességű Yulara turistaváros, a nemzeti park területén kívül.

Yukon Delta Nemzeti Vadvilág Menedék

Alaszka délnyugati részén helyezkedik el. A menedéket 1980. január 1-én alapították. A terület nagysága a menedék honlapja szerint 8.900.000 hektár.

A Yukon és Kuskokwim folyók hozzájárulnak az egyik legnagyobb folyódeltát a világon. Ez a delta lapos, mocsaras, illetve számtalan tó található itt. A területre először Theodore Roosevelt elnök hívta fel a figyelmet, mint őshonos madarak fészkelési helyére. 1929-ben a Nuviak szigettel bővült a menedék. 1930-ban a kis szigetek is hozzá lettek csatolva a menedék területéhez. 1937-ben Franklin D. Roosevelt bővítette a területet. A menedéknek a 20. században több neve is volt: Hazen Öböl Vízimadarak Menedéke, Kuskokwim Nemzeti Vadvilág Menedék, Clarence Rhode Nemzeti Vadvilág Tartomány. 1980-ban egyesítették a szétszórt területeket, illetve bővítették megvásárolt, vagy elcserélt területekkel.

A Yukon Delta Nemzeti Vadvilág Menedéket azért hozták létre, hogy megőrizzenek egyes hal- és vadpopulációkat, illetve élőhelyeik természetes sokféleségét. Nem kizárólag a parti madarak, tengeri madarak, hanem különféle hatyúk, libák, más vándormadarak, tengeri emlősök, lazacok védelme érdekében működik a terület. A Bering-tenger menedéket ad több tengeri emlősnek, köztük a vándorló bálnáknak is. A több száz mérföld hosszú patakok és folyók kiváló ívási helyeket biztosítanak 44 halfajnak, köztük mind az öt észak-amerikai lazacfajnak.

A vadvilági menedék kevesebb mint 5%-a erdővel borított. Az élőhely barna- és feketemedvéknek, jávorszarvasoknak, rénszarvasoknak, farkasoknak és pézsmatulkoknak ad otthont. Ez az egyik legnépesebb vidék Alaszkában, ahol kb 25.000 Yup'ik eszkimó lakik. A népes populáció miatt a régió kultúrája gazdag.

Irodalom

- CENTERI Cs. 2010: A világ természetvédelmének története 1956–1960 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 8(1): 147–155.
- CENTERI Cs., GYULAI F. 2006: A világ természetvédelmének történelmi kezdetei a védett területek kialakítására vonatkozóan. *Tájökológiai Lapok*, 4(2): 427–432.
- CENTERI Cs., GYULAI, F. 2011. A világ természetvédelmének története 1966–1970 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 9(1): 127–143.
- CENTERI Cs., GYULAI, F. 2013. A világ természetvédelmének története 1971–1975 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 11(1): 127–143.
- CENTERI Cs., POTTYONDY Á. 2009: A világ természetvédelmének története 1951–1955 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 7(1): 175–189.
- CENTERI Cs., GYULAI F., PENKSZA K. 2007: A világ természetvédelmének története 1913–1933 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 5(1): 5–11.
- CENTERI Cs., GYULAI F., PENKSZA K. 2008a: A világ természetvédelmének története a II. világháború után (1946–1950, védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 6(3): 351–361.
- CENTERI Cs., PENKSZA K., GYULAI F. 2008b: A világ természetvédelmének története a II. világháború alatt (1940–1945, védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 6(1-2): 209–220.
- CENTERI Cs., POTTYONDY Á., GYULAI F. 2010: A világ természetvédelmének története 1961–1965 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 8(1): 207–219.
- DREW, J., HARNEY, B. 2004: A Wardaman creation story by Bill Harney. *Australian Aboriginal Studies*, 2: 90–97.
- IUCN 1994: Guidelines for Protected Area Management Categories. CNPPA with the assistance of WCMC. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- PENKSZA, K., GYULAI F., CENTERI Cs. 2007: A világ természetvédelmének története 1934–1939 között (védett területek alapítása). *Tájökológiai Lapok*, 5(2): 239–347.

HTTP1: <http://www.iucn.org/> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

HTTP2: <http://www.unep-wcmc.org/wdpa/> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

HTTP3: <http://protectedplanet.net/> (honlap utolsó elérése 2013. január 31.)

THE HISTORY OF NATURE CONSERVATION BETWEEN 1976 AND 1980
(DESIGNATION OF PROTECTED AREAS)

B. ALMÁSI, E. CSÁKVÁRI, A. DEMETER, B. MAJOR, L. MOLNÁR, E. NAGY, Z. PISZKER,
E. POLLER, D. SARLÓS, D. URSU, T. VINCZE

SIU, Institute of Environment and Landscape Management, Nature Conservation Master Programme
H-2103 Gödöllő, Páter K. u. 1.

Keywords: nature conservation, history, world, protected areas, 1976–1980

There has been 4871 established between 1976 and 1980 all over the world. All data in the article belong to nature conservation areas classified by the IUCN. According to this database the largest number of established protected category (38.65%) belonged to IUCN category IV (Habitat/Species Management area: protected area managed mainly for conservation through management intervention) in the examined time period. According to the IUCN database Ukraine established the biggest number (915) of protected areas. As time passes by, not only the number of protected areas grows but the types of national categories, too. Between 1976 and 1980 there were 185 national categories in use. Area sizes differed from average, the majority was between 0 and 99 ha, and however it was only the 0.028% area of all protected lands. 36 protected areas were listed from Hungary. The Bükk National Park, 10 landscape protection districts and 25 nature conservation area were listed by IUCN from this period. We can state that the number of areas grew, compared to the 3908 areas established between 1971 and 1975, there were 4871 established between 1976 and 1980. There were numerous events in this period that were important in nature conservation history, one of them was the creation of the Ranthambore National Park in India known for its tiger population, the other one was the famous Australian geological and spiritual memorial, the Uluru Kata-Tjuta National Park.

